

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Rytualny ubój zwierząt w kulturze Islamu : od tradycji do nowoczesności

Author: Magdalena Cebula

Citation style: Cebula Magdalena. (2014). Rytualny ubój zwierząt w kulturze Islamu : od tradycji do nowoczesności W: M. Kotyczka (red.), "Śmierć zwierzęcia : współczesne zootanologie" (s. 189-200). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Magdalena Cebula

Rytualny ubój zwierząt w kulturze Islamu Od tradycji do nowoczesności

W XXI wieku coraz częściej pojawiają się głosy mówiące o szacunku i prawach, jakie należą się zwierzętom. Coraz częściej też można się zetknąć z różnymi przejawami okrucieństwa wobec zwierząt. Media zasypują nas nierzadko informacjami na ten temat, wprawiając w osłupienie miłośników zwierząt i dużą część opinii publicznej. Czym jest to spowodowane? Czy wcześniej takie akty nie miały miejsca, czy raczej nie wzbudzały zainteresowania, bo były na porządku dziennym? Trudno odpowiedzieć na te pytania, choć w niektórych kulturach dobro zwierząt jest immanentnym nakazem wynikającym z wyznawanej religii.

To właśnie Islam jest religią, która interesowała się losem zwierząt u swojego zarania. Krążą legendy, według których największy prorok Islamu Mahomet był wielkim miłośnikiem zwierząt, a w szczególności kotów, nazywano go nawet „Ojcem kotów”. Choć święta księga Muzułmanów, Koran, nie wspomina nic na ten temat, to wiele jej fragmentów dotyczy właśnie traktowania zwierząt. Jak ma się święte pismo i tradycja do rzeczywistości XXI wieku? Prześledźmy to na przykładzie rytualnego uboju zwierząt — *dhabihah*.

Stosunek do zwierząt w tradycji Islamu

Muzułmanie wierzą, że zwierzęta reprezentują siłę i mądrość Boga, a człowiek ma, z jednej strony je podziwiać jako dzieła Boskiego stworzenia, z drugiej korzystać z ich pomocy w wypełnianiu swoich codziennych obowiązków, ale jednocześnie stać na straży ich zdrowia i życia. Dwie aje poruszają temat zwierząt — 16:5–8 i 6:38¹:

¹ Wszystkie fragmenty Koranu wykorzystane w tekście artykułu pochodzą z wersji tłum. J. BIELAWSKIEGO. Warszawa 1986.

On stworzył dla was zwierzęta, które dostarczają wam ciepła i innych korzyści; i z nich wy się żywicie. Widzicie w nich piękno, kiedy przypędzacie je wieczorem na spoczynek, i kiedy je wypędzacie rano na pastwisko. One przenoszą wasze ciężary do krainy, do której zdołalibyście dotrzeć jedynie z wielkim trudem. Zaprawdę, wasz Pan jest dobrotliwy, litościwy! On stworzył konie, muły i osły, abyście ich dosiadali, a także dla ozdoby. I On stwarza to, czego wy nie znacie (Koran 16:5–8).

I nie ma zwierząt na ziemi ani ptaków latających na skrzydłach, które by nie tworzyły społeczności podobnych do waszych. Nie pominęliśmy w Księdze żadnej rzeczy! Potem zostaniecie zebrani do waszego Pana!" (Koran 6:38).

Wiele z pism muzułmańskich stwierdza, że zwierzęta mają swoje miejsce w hierarchii stworzenia i że ludzie są za nie odpowiedzialni. Zgodnie z regułami Islamu, człowiek ma korzystać z dobrodziejstw natury z umiarem, nie wolno mu krzywdzić żadnych żywych stworzeń, a może pozbawiać je życia tylko wtedy, kiedy jest to konieczne. Co więcej, istnieje wiele restrykcji dotyczących wykorzystywania zwierząt, jak na przykład ograniczona ilość godzin pracy, zaś polowanie na nie dla przyjemności jest zabronione².

Główne zasady dotyczące traktowania zwierząt można ująć następująco³:

1. Zwierzęta domowe lub hodowlane, będące pod opieką człowieka, mają mieć zapewniony dostęp do świeżej wody, jedzenia dobrej jakości oraz odpowiedniego miejsca do spania.
2. Surowo zabronione są wszystkie formy bicia i torturowania zwierząt.
3. Zabronione jest obieranie zwierząt za cel do strzelania z jakiegokolwiek broni.
4. Zabronione jest również rozdzielanie od matki piskląt przebywających w gnieździe.
5. Zabronione jest okaleczanie zwierząt przez obcinanie im uszu, ogona lub jakiegokolwiek innej części ciała bez powodu.
6. Zwierzę, które jest chore, a ma właściciela, ma być przez niego poddane najlepszemu możliwemu leczeniu.

Koran przytacza dwie opowieści o ludziach, których stosunek do zwierząt zaważył na ich losie po śmierci. Pierwsza z nich mówi o mężczyźnie, który zszedł do studni, by nabrać wody dla spragnionego psa, za co otrzy-

² Por. R. GHAREBAGHI, M. REZA VAEZ MAHDAVI, H. GHASEMI, A. DIBAEI, F. HEIDARY: *Animal Rights in Islam*. W: *Proceedings of the 6th World Congress on Alternatives & Animal Use in the Life Sciences*. "Alternatives to Animal Testing and Experimentation" 2008, nr 14 (wydanie specjalne).

³ Por. *Du bon traitement des animaux*. 9.01.2008. Dostępny w Internecie: <<http://www.islamreligion.com/fr/articles/185>> [data dostępu: 18.11.2012].

mał nagrodę w Niebie. Zaś zarówno Al-Bukhari, jak i Al-Muslim zapisali hadis o pobożnej kobiecie, która zamknęła kota, odmawiając mu jedzenia i nie dając mu możliwości zdobycia pożywienia. Prorok Mahomet powiedział, że jej karą w Dniu Sądu Ostatecznego będą męczarnie i Piekło.

Jeśli chodzi o samo zagadnienie uśmiercania zwierząt, to według słów Proroka, zabronione jest ich zabijanie bez konieczności. Powiedział on:

Ten, kto zabija wróbla lub większe zwierzę bezprawnie, będzie musiał wytłumaczyć się przed Bogiem w dniu sądu. — A jakie jest jego prawo? zapytano. — By go zabił i spożył jego mięso, a nie by mu obciął głowę i ją wyrzucił (An-Nasai)⁴.

Prawo zabicia zwierzęcia jest więc związane w pierwszej kolejności z koniecznością pożywienia się. Islam dopuszcza jednak również składanie ofiary z niektórych zwierząt, takich jak krowy, owce, kozy i wielbłądy, podczas święta Id al-Adha (Święto Ofiar), najważniejszego święta w tradycji muzułmańskiej.

Jednakże Islam nie traktuje wszystkich zwierząt w równy sposób. Pierwszy podział to wyróżnienie stworzeń pożytecznych dla człowieka i szkodliwych — tradycja zezwala na zabijanie tych drugich celem chronienia człowieka. Pisma wymieniają w tej grupie pięć zwierząt zamieszkujących Arabię (m.in. węża, szczura, wściekłego psa itd.), jednakże później reguła ta została rozciągnięta na wszystkie zwierzęta, które w jakiś sposób zagrażają człowiekowi.

Druga klasyfikacja to podział na „zwierzęta rytualnie czyste i nieczyste. Nie ma jednak jasno ustalonych kryteriów tego podziału, jak to ma miejsce np. w judaizmie. [...] Jedne [teorie — M.C.] kierują się wyłącznie względami higienicznymi, inne natomiast wskazują na totemiczne wpływy wierzeń z okresu przedislamskiego”⁵.

Nie tylko Adam Wąs wskazuje na przedislamskie wierzenia jako źródło późniejszego stosunku do zwierząt. Richard C. Foltz następująco opisuje stosunek do zwierząt w kulturze arabskiej przed nastaniem Islamu:

---

⁴ « “Il n’y a pas un être humain qui tue sans droit un oiseau, ou un animal plus gros, qui ne sera pas questionné par Dieu au jour du Jugement”. On lui demanda: “Et quel est le droit de l’animal, ô messager de Dieu ?” Il répondit: “C’est qu’il l’égorge et en consomme la chair, et non pas qu’il lui coupe la tête tout en jetant le reste” (An-Nasai) » — wszystkie tłumaczenia pochodzą od autorki [M.C.] [cyt. za: *Du bon traitement des animaux...*].

⁵ A. Wąs: *Stosunek muzułmanów do zwierząt*. 6.04.2009. Dostępny w Internecie: <<http://religie.wiara.pl/doc/472182.Stosunek-musulmanow-do-zwierzat>> [data dostępu: 10.01.2013].

Arabowie w czasach przedislamskich praktykowali kult zwierząt, różne tabu związane z mięsem, magię sympatyczną (*istimtar*) i prawdopodobnie totemizm. Część plemion nosiła zwierzęce nazwy [...]. Niektóre zwierzęta [...] łączono ze złym urokiem⁶.

Po nastaniu Islamu, część z tych wierzeń i tradycji zostało zachowanych i włączonych do świeżo kształtującej się religii. Podobnie stało się ze zwyczajem składania ofiar (który przetrwał w Świącie Ofiar) i tabu żywieniowym. Koran zakazuje swoim wyznawcom spożywania wieprzowiny, krwi, padliny, jak również mięsa zwierząt zabitych z okrucieństwem — ubodzeniem, upadkiem, uderzeniem — a także rozszarpanych przez dzikie zwierzęta:

Zakazane wam jest: padlina, krew i mięso świni; to, co zostało poświęcone na ofiarę w imię czegoś innego niż Boga; zwierzę zaduszone, zabite od uderzenia, zabite na skutek upadku, zabite na skutek pobudzenia i to, które pożerał dziki zwierz — chyba że zdołaliście je zabić według rytuału — i to, co zostało ofiarowane na kamieniach. [...] Kto jednak będzie zmuszony w czasie głodu, nie będąc skłonny dobrowolnie do grzechu... — zaprawdę, Bóg jest przebaczący, litościwy! (Koran 5:3)

Muzułmanie wierzą, że nieczystość niektórych zwierząt (np. świń czy psów) przechodzi na człowieka, stąd zakaz spożywania ich mięsa oraz nakaz ponownej ablucji po kontakcie z nieczystym stworzeniem. Wyjątkiem są czasy głodu, kiedy to jedzenie zakazanego (*haram*) mięsa jest dopuszczalne. Obostrzenia te dotyczą również sposobu zabijania zwierząt (uznawanych za czyste) przeznaczonych do spożycia.

Nakazy dotyczące rytualnego uboju zwierząt

Prawo muzułmańskie wyróżnia pięć kategorii uczynków ludzkich: czyny obowiązkowe (*wadżib* lub *fard*), uczynki zalecane (*sunna* lub *mandub*) — wypełnianie ich jest nagradzane, a zaniechanie karane; dalej uczynki obojętne względem prawa (*mubah*), czyny potępiane, ale nie zakazane (*makruh*). Te cztery pierwsze kategorie oznaczane są wspólnym mianem *halal* (ar.: *الحال*, „dozwolone”, „legalne”) stanowiąc przeciwieństwo tego, co zakazane, czyli

---

⁶ „Arabs in pre-Islamic times practiced animal cults, various meat taboos, sympathetic magic (*istimtar*) and possibly totemism. Some tribes had animal names [...]. Certain animals [...] were associated with the evil eye”, R.C. FOLTZ: *Animals in Islamic Tradition and Muslim Cultures*. Oxford 2006, s. 13.

haram (ar.: حَرَام, nielegalne, zabronione, nienaruszalne, święte)⁷. *Halal* określa zatem wszystko to, co jest Muzułmanom dozwolone, a *haram* to, co jest grzechem bądź *sacrum*, i co jest w związku z tym zabronione.

Często określenie *halal* jest błędnie używane jako synonim *dhabihah* (ar.: ذَبِيْحَة), który to termin określa metodę uboju rytualnego. Użyte razem *dhabihah halal* — słowa te oznaczają każdą część mięsa dozwoloną do spożycia przez prawo islamskie.

Faouaz Jneidi (głosiciel salafizmu⁸ i Imam w Hadze) w wywiadzie dla *Quotidien Soir d'Algérie* daje następujący opis uboju rytualnego zgodnego z prawem i tradycją Islamu:

Żeby mięso było *halal* (dozwolone), ofiarnik musi obowiązkowo wierzyć w Allaha. [...] Potwierdzam, że niedozwolone do spożycia jest każde mięso, które pochodzi od zwierzęcia martwego przed zarżnięciem. Jest to jasno zapisane w Koranie. Allah zabrania między innymi spożywania mięsa martwego zwierzęcia. [...] Jeśli ofiarnik jest muzułmaninem, musi wypowiedzieć *bismi Allah* przed poderżnięciem gardła, chyba że o tym zapomni. Ale jeśli ofiarnik jest chrześcijaninem lub żydem, *bismi Allah* nie jest obowiązkiem, a mięso mimo to jest *halal* (dozwolone)”⁹.

Zgodnie z tym opisem, zwierzę powinno być zabite przez poderżnięcie gardła, przez uprawnionego do tego „ofiarnika”, który niekoniecznie musi być Muzułmaninem, ale musi wierzyć w Boga (w tradycji Islamu mówi się o „ludach Księgi”, czyli wyznawcach judaizmu i chrześcijaństwa, którzy pojawiają się również w Koranie). Zwierzę nie może być zabite w inny sposób, a w momencie uboju ofiarnik winien wymówić słowa *bismi Allah* (arab. بِسْمِ اللَّهِ *bi-ismi Allahi*), tj. „w imię Boga”. Nie potwierdzona jest teza, wedle której zwierzę powinno być zwrócone w stronę Mekki¹⁰.

⁷ Zob. *Oblicza współczesnego islamu*. Red. E. MACHUT-MENDECKA. Warszawa 2003, s. 47; J. DANECKI: *Podstawowe wiadomości o islamie*. T. 1. Warszawa 1997, s. 228–229.

⁸ Salafizm (*salafiyya*) — muzułmański ruch religijny i polityczny postulujący odrodzenie islamu poprzez powrót do jego pierwotnych źródeł, „religii przodków”, zaliczany do nurtów fundamentalistycznych. J. DANECKI: *Podstawowe wiadomości o islamie*. Warszawa 1997, T. 1., s. 211, T. 2., s. 53, 119–121.

⁹ « Pour que la viande soit halal, le sacrificateur doit être obligatoirement un croyant en Allah. [...] Je confirme que toute viande est illicite à la consommation si elle provient d'un animal mort avant son égorgement. Cela est très clair dans le Coran. Allah interdit entre autres la consommation de la viande d'un animal mort. [...] Si le sacrificateur est musulman, il doit dire bismi Allah avant l'égorgement sauf s'il a oublié. Mais si le sacrificateur est chrétien ou juif, bismi Allah ne devient pas une obligation mais la viande est quand même halal ». A. BOULANOUR : *Dossier de presse sur la viande halal*. « Quotidien Soir d'Algérie ». Dostępny w Internecie: <<http://www.cfcv.tv/pdf/dossierhalal.pdf>> [data dostępu: 2.09.2012].

¹⁰ A. BOULANOUR : *Dossier de presse...*

Istnieją też dokładne wytyczne dotyczące samego poderżnięcia gardła zwierzęciu:

[Metoda ta] stosuje głębokie i szybkie nacięcie gardła ostrym nożem, w taki sposób, by przeciąć żyły i tętnice szyjne szybkim ruchem, ale pozostawiając nienaruszony rdzeń kręgowy, żeby konwulsje pozwoliły na lepszy drenaż. Celem tej techniki jest łatwiejsze odprowadzenie krwi z ciała zwierzęcia po to, by mięso było „bardziej higieniczne”¹¹.

Według przekazu religijnego, celem tej metody jest zabicie zwierzęcia w taki sposób, by zadać mu jak najmniej cierpienia:

Nawet wtedy, kiedy trzeba odebrać życie zwierzęciu, Prorok prosił, żeby robić to nie zadając mu niepotrzebnego cierpienia. Zabronił więc zabijać ogniem (przytoczone przez par Abû Dâoûd, nr 2675). Prosił też, [...] żeby jak najszybciej zadać mu śmierć (Sahîh at-targhîb wat-tarhib, nr 1076). Widząc któregoś dnia, że ktoś unieruchomił zwierzę, a później przed nim ostrzył nóż, wypomniął mu: „Chcesz je więc zabić dwukrotnie? Dlaczego nie naostrzyłeś noża zanim je unieruchomiłeś?” (Ibid., nr 1075)¹².

Należy więc zadać zwierzęciu szybką i jak najmniej bolesną śmierć. Nakaz ten jest w zgodzie z naukami Islamu odnośnie traktowania zwierząt, nie zadawania im cierpienia i zabijania tylko w razie konieczności, na przykład celem pożywienia się.

Pomimo to, że mogłoby się wydawać, iż takie podejście i sposób zadawania śmierci będzie najbardziej humanitarny, ubój *dhabihah* budzi dziś

¹¹ « [Cette méthode] pratique par une incision profonde et rapide avec un couteau effilé sur la gorge, de manière à couper les veines jugulaires et les artères carotides, cela rapidement, mais en laissant la moelle épinière, afin que les convulsions en améliorent le drainage. Le but de cette technique est de drainer plus facilement le sang du corps de l'animal, afin que la viande soit "plus hygiénique" ». Broszura stowarzyszenia Pour la Protection et la Défense des Animaux z 2011. Dostępny w Internecie: <<http://franca.isdefrance.files.wordpress.com/2011/10/abattage-rituel-halal-et-casher.pdf>> [data dostępu: 2.09.2012].

¹² « Même lorsqu'il faut mettre fin à la vie d'un animal, le Prophète a demandé que cela soit fait sans le faire souffrir inutilement. Il a ainsi interdit de tuer par le feu (rapporté par Abû Dâoûd, n° 2675). Il a aussi demandé [...] que l'on mette celui-ci rapidement à mort (Sahîh at-targhîb wat-tarhib, n° 1076). Ayant vu un jour quelqu'un qui avait immobilisé la bête puis aiguisait son couteau devant elle, il lui fit ce reproche : "Tu veux donc la faire mourir deux fois ? Pourquoi n'as-tu pas aiguisé ton couteau avant de l'immobiliser ?" (Ibidem, nr 1075) ». *Islam et écologie : les devoirs vis-à-vis des animaux*. 4.07.2008. Dostępny w Internecie: <<http://www.maison-islam.com/articles/?p=216>> [data dostępu: 20.11.2012].

wiele kontrowersji, nie tylko w krajach muzułmańskich, ale w całej Europie, także poza nią.

Kontrowersje dotyczące rytualnego uboju zwierząt *dhabihah*

Kontrowersje związane z ubojem zwierząt zgodnie z tradycją Islamu mają trzy źródła. Pierwsze z nich dotyczy Święta Ofiar (*Id al-Adha*), najważniejszego święta w kulturze muzułmańskiej. Według Prawa koranicznego, jest ono upamiętnieniem ofiary, jaką Ibrahīm miał złożyć przed Bogiem za swojego syna Ismaela. Dla uczczenia tego święta zwykło się zabijać młodego baranka, a jedną trzecią jego mięsa należało oddać biednym i potrzebującym jako jałmużnę, zaś pozostałą część spożyć razem z rodziną. W wielu krajach aż do teraz praktykuje się w związku z tym świętem tzw. „dziki ubój”:

Podczas święta Ofiar, wielu Muzułmanów sądzi, że są zobowiązani własnoręcznie zabić baranka, którego będą spożywać. [...] We Francji i w innych krajach dziki ubój jest zabroniony¹³.

Z oczywistych względów higienicznych i sanitarnych, ubój wykonywany przez osoby do tego niewyszkolone jest zabroniony. Mimo to nadal ma on miejsce, a kraje, takie jak Francja czy Belgia co roku walczą z tego typu praktykami.

Kolejną wątpliwością, jaką wzbudza ubój *dhabihah*, jest kwestia cierpienia zabijanego zwierzęcia. W uboju nierytualnym praktykowanym w krajach Unii Europejskiej i w Stanach Zjednoczonych Ameryki, zwierzę, zanim zostanie zarżnięte, jest ogłuszane, w związku z tym nie jest ono świadome w momencie, kiedy zadaje mu się śmierć. Obrońcy praw zwierząt uważają ten sposób za najbardziej humanitarny, gdyż oszczędza się zwierzęciu stresu związanego z czekaniem na śmierć. Pomimo że w tradycji muzułmańskiej zabicie zwierzęcia ma się odbyć szybko i skutecznie, to nieoszołomione zwierzę często wpada w panikę, co wielokrotnie jego cierpienie. Różne głosy podnoszą się w tej sprawie i różnie argumentują niehumanitarność tego typu uboju. Przede wszystkim podkreśla się niepotrzebny stres i strach, na jaki są narażone zwierzęta.

¹³ « Durant la fête de l'Aïd el Kébir, nombreux sont les musulmans qui se croient obligés de tuer eux-mêmes le mouton qu'ils vont consommer. [...] En France et d'autres pays, l'abattage sauvage est interdit ». M. GREGER : *Rituel musulman : abattage halal*. Dostępny w Internecie: <<http://www.encyclopedie-universelle.com/abattoir-abattage-rituel.html#ancre2459417>> [data dostępu: 20.11.2012].

Wiele organizacji do spraw praw zwierząt (m.in. Światowa Organizacja Zdrowia Zwierząt OIE, Francuska Akademia Weterynaryjna – *Académie Vétérinaire de France*¹⁴) wskazuje również na niebezpieczeństwo związane ze spożywaniem mięsa pochodzącego z takiego uboju, gdyż istnieje ryzyko zakażenia bakterią *E.coli*, która znajduje się w przewodzie pokarmowym zwierząt stałocieplnych, i która może zakazić mięso w momencie przecięcia przełyku i drenażu. W tradycyjnym uboju nierytualnym unika się tego poprzez podwiązanie przełyku gumką, natomiast w uboju *dhabihah* nie jest to praktykowane.

Kontrowersje te spowodowały, że kraje europejskie, w których społeczność muzułmańska jest coraz liczniejsza, musiały zareagować. We francuskim prawie, pierwsza wzmianka na ten temat pojawiła się w dekrete z 16 kwietnia 1964¹⁵, a kolejna w dekrete z 23 września 1970, gdzie stwierdza się, że ubój rytualny może być praktykowany tylko przez uprawnionego do tego ofiarnika¹⁶. Komisja Europejska powołała w 2006 Konsorcjum DIALREL („Dialog o uboju rytualnym”), złożone z ekspertów z jedenastu krajów, które w 2010 opublikowało raport ze swoich prac zatytułowany „Poprawa ochrony zwierząt podczas uboju religijnego. Rekomendacje dobrych praktyk”¹⁷. Głównym postulatem było stworzenie przepisów o oznakowaniu

¹⁴ Por. P. DUNOYER: *La réglementation applicable dans le domaine de l'abattage rituel (communication présentée le 12 juin 2008)*. Dostępny w Internecie: <http://documents.irevues.inist.fr/bitstream/handle/2042/47960/AVF_2008_4_341.pdf?sequence=1> [data dostępu: 20.11.2012].

¹⁵ « Article n° 2 : [...] La saignée ne pourra être pratiquée sans étourdissement préalable que dans les cas suivants [...] Égorgement rituel ; dans ce cas, [...] un dispositif approprié devra être utilisé en vue de protéger l'animal contre les risques de contusions ou de chute immédiatement avant l'égorgeage et pendant l'effusion du sang ». („Artykuł nr 2: [...] Upust krwi bez wcześniejszego omdlenia będzie mógł być praktykowany tylko w następujących przypadkach [...] Zarżnięcia rytualnego; w tym przypadku, [...] odpowiednia dyspozycja prawna będzie musiała zostać zaaplikowana celem chronienia zwierzęcia przed ryzykiem kontuzji lub upadku tuż przed poderżnięciem gardła i w trakcie upustu krwi”). Dostępny w Internecie: <http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?sessionId=26FA1CC96D94D9FA8A6596017670D9CF.tpdjo13v_1?cidTexte=JORFTEXT00000691637&dateTexte=19640418&categorieLien=cid>.

¹⁶ « Article n° 1 : [...] L'égorgeage rituel ne peut être effectué que par des sacrificateurs habilités par des organismes religieux agréés par le ministre de l'agriculture, sur proposition du ministre de l'intérieur ». („Artykuł nr 1: [...] Rytualne zarżnięcie może być wykonywane tylko przez ofiarników upoważnionych przez organizmy religijne powołane przez ministra rolnictwa, na propozycję ministra spraw wewnętrznych”). Dostępny w Internecie: <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT0000000518681>>.

¹⁷ A. VELARDE, P. RODRIGUEZ, C. FUENTES, P. LLONCH, K. VON HOLLEBEN, M. VON WENZLAWOWICZ, H. ANIL, M. MIELE, B. CENCI GOGA, B. LAMBOOIJ, A. ZIVOTOFSKY, N. GREGORY, F. BERGAUD-BLACKLER, A. DALMAU: *Improving Animal Welfare During Religious Slaughter. Recommendations for Good Practice*. Dostępny w Internecie: <<http://issuu.com/florenceber>>

mięsa pochodzącego z uboju rytualnego (nie tylko *dhabihah*, ale również *shechita*, czyli rytuału żydowskiego). Postulat ten jest uzasadniony faktem, że część mięsa z tego typu uboju nie jest przyswajana przez odpowiednie społeczności religijne i trafia do ogólnego obrotu, zaś konsumenci nie dostają jasnej i wyraźnej informacji o pochodzeniu spożywanego przez nich mięsa.

Debata odnośnie rytualnego uboju zwierząt we Francji i na świecie

Debata ta ma szeroki kontekst. Problem nieoznakowania mięsa dotyczy praktycznie wszystkich konsumentów. Nie tylko wyznawcy innych religii niż Islam czy judaizm mogą nieświadomie kupić mięso zwierzęcia zabitego w sposób rytualny, ale też Muzułmanie nie mają pewności, czy dostępne w sklepach mięso jest *halal*. Część społeczności muzułmańskiej wstrzymuje się od spożywania jakiegokolwiek mięsa ze strachu, że mogłoby ono być niedozwolone¹⁸. W związku z tym problemem Unia Europejska przyjęła rozporządzenie¹⁹, które miałyby pomóc konsumentom w dokonywaniu świadomych wyborów w momencie zakupu żywności:

Konsumenti w Unii wykazują rosnące zainteresowanie wdrażaniem przepisów Unii dotyczących dobrostanu zwierząt w czasie uboju, w tym kwestią ogłuszania zwierząt przed ubojem. W związku z tym w kontekście przyszłej strategii Unii na rzecz ochrony i dobrostanu zwierząt należy rozważyć przeprowadzenie badania na temat możliwości dostarczania konsumentom stosownych informacji na temat ogłuszania zwierząt²⁰.

Pojawił się również postulat wprowadzenia w państwach członkowskich tzw. *traceability*, czyli identyfikowalności, systemu kompleksowego śledzenia pochodzenia towarów²¹. Tego rodzaju system dałby konsumentom możliwość weryfikacji miejsca pochodzenia kupowanego mięsa. Odniosłoby to pozytywne rezultaty zarówno w środowiskach muzułmańskich, jak i innych.

geaud-blackler/docs/dialrel-recommandations-final-edited?viewMode=magazine&mode=embed> [data dostępu: 20.11.2012].

¹⁸ Por. A. BOULANOUR : *Dossier de presse...*

¹⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. W sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności. Dostępny w Internecie: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0018:0063:PL:PDF>>.

²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego..., punkt 50.

²¹ Por. <http://traceability.pl>.

Na tym jednak debata się nie zakończyła. 16 lutego 2012 francuska telewizja France 2 wyemitowała program *Envoyé spécial* dotyczący warunków panujących we francuskich ubojniach²². Półgodzinne nagranie obnażało przede wszystkim rażąco niedociągnięcia dotyczące warunków higienicznych i sanitarnych oraz związane z nimi ryzyko zakażeń. W aż 41% francuskich ubojni panują warunki higieniczne budzące ogromne wątpliwości, zaś personel jest często źle wyszkolony i nie dba należycie o higienę miejsca pracy. Poza zaniedbaniami odnośnie warunków sanitarnych, reporterzy podkreślili również wspomniany wyżej problem nieświadomości konsumentów co do pochodzenia spożywanego przez nich mięsa. Po emisji tego materiału, we Francji rozgorzała gorąca debata publiczna na temat uboju rytualnego. W konsekwencji polemika wyszła poza granice francuskie i zaogniła się w wielu innych państwach (m.in. również w Kanadzie czy Belgii).

Świat Islamu nie mógł pozostać obojętny na często ostre słowa padające ze strony polityków²³. Powstał pomysł powołania komisji teologicznej, która miałaby uznać, czy w świetle prawa koranicznego Muzułmanie mogliby spożywać mięso zwierzęcia, które zostało ogłuszone przed zarznięciem. Zaczęły się również pojawiać głosy muzułmańskich weterynarzy, którzy — mając na względzie dobro zwierząt — chcą pogodzić kwestie ich traktowania z wątpliwościami na tle religijnym. Leïla El Fourgi, prezes Towarzystwa Ochrony Zwierząt (*Société Protectrice des Animaux*) w Tunezji, prowadzi kampanię, która ma przekonać Muzułmanów, by zaprzestali uboju świadomych, nieogłuszonych zwierząt, w szczególności w trakcie Święta Ofiar:

Musicie zbliżyć się jeszcze bardziej do Koranu wymagając od dygnitarzy religijnych, by wasze zwierzę było ogłuszane przed ofiarą, jak ma to miejsce w innych krajach Wspólnoty Europejskiej, a nawet Afryki (Kenia). Żadne prawo nie obliuguje was do zarzynania świadomego zwierzęcia, wręcz przeciwnie, w swojej wielkiej mądrości Koran

---

²² Reportaż *La viande dans tous ses états* w magazynie *Envoyé spécial*. France 2, 16.02.2012. Dostępny w Internecie: <<http://www.youtube.com/watch?v=qFq2eVlgAvw>>.

²³ M.in. Marie LE PEN wypowiedziała się następująco: « Je ne crois pas du tout que le halal soit un sujet accessoire. C'est un sujet qui touche quand même quatre grands thèmes pour les Français : le problème de la laïcité, de la sécurité sanitaire, de la nécessaire transparence à l'égard des consommateurs et de la souffrance animale » („Absolutnie nie uważam, żeby temat *halal* był tematem pobocznym. Jest to temat, który dotyka czterech kwestii istotnych dla Francuzów: problemu świeckości, bezpieczeństwa sanitarnego, konieczności przejrzystości w stosunku do konsumentów i cierpienia zwierząt”); *Halal: Pour Le Pen, un «sujet qui touche»*. « France Soir ». 6.03.2012. Dostępny w Internecie: <<http://www.francesoir.fr/actualite/politique/halal-pour-le-pen-un-sujet-qui-touche-193030.html>> [data dostępu: 9.10.2012].

nakazuje wam bronić zwierząt i oszczędzać im cierpienia aż do ich ostatniego tchnienia²⁴.

Rzeczywiście, kiedy zagłębimy się w wersety Koranu, nie znajdziemy nakazu mówiącego o zabijaniu zwierzęcia w pełni świadomego. Nakaz ten ma podłoże w tradycji (*sunnie*), a nie Świętej Księdze Islamu. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że jest on pozostałością z czasów przedislamskich i nie wynika w żaden sposób z wiary w Allaha. Jak więc pogodzić tradycję (praktykowaną przez czternaście wieków) ze Świętą Księgą, nakazującą szacunek dla zwierząt, i współczesnymi nurtami obrony ich praw? Czy przeważą głosy części konserwatywnej, która nadal uważa tego rodzaju ubój za najbardziej humanitarny i jako dowód przytacza eksperyment przeprowadzony na Uniwersytecie w Hanowerze przez prof. Schultza i dra Hazima, według którego zwierzęta zabijane według techniki *dhabihah* cierpią najmniej?²⁵

W swojej książce na temat stosunku do zwierząt w Islamie, F.C. Foltz stwierdza, że „islamski system etyczny rozciąga moralną odpowiedzialność na zwierzęta w stopniu, który przewyższa tradycję chrześcijańską i Zachodnie Oświecenie (które narzuciło pogląd, że zwierzęta są istotami pozbawionymi duszy i których jedynym celem była służba ludziom)”²⁶, jednak ostrożnie rozdziela on istnienie islamskich wierzeń i ich głębi od możliwości konkretnych działań. Uznając istnienie praw zwierząt w kulturze muzułmańskiej, stwierdza, że pozostają one całkowicie poza głównym nurtem społecznym pomimo silnych argumentów w Islamie na rzecz ich przyjęcia.

---

²⁴ « Vous devez vous rapprocher encore plus du Coran en exigeant de vos dignitaires religieux que votre animal soit étourdi avant son sacrifice, comme cela est le cas dans d'autres pays de la CEE et voire même d'Afrique (Kenya). Aucune loi ne vous oblige à égorger un animal conscient, bien au contraire, dans sa grande sagesse le Coran vous demande de protéger les animaux et de leur éviter la souffrance jusqu'à leur dernier souffle de vie ». M. GREGER : *Rituel musulman...*

²⁵ *Islam et écologie ...*

²⁶ A. ABURAWA: *Book Review: Animals in Islamic Tradition and Muslim Culture*. Dostępny w Internecie: <<http://www.greenprophet.com/2011/01/animals-islam-and-culture> [dostęp: 20.11.2012]>.

Magdalena Cebula

Ritual Slaughter in the Islamic Culture From Tradition to Modernism

Summary

Islam is a religion that has been interested in animal welfare from its beginning; well ahead of other comparable religions in regards to its approach to living creatures. This article is devoted primarily to the subject of ritual slaughter practiced in modern Muslim culture. At the beginning, the author cites the main principles of respect for animals resulting from the Quaran and *Sunnah*. Then she analyzes the problem of *dhabihah* slaughter, its legality and the ethical and practical controversy it raises in many countries in the twenty-first century. At the end, she wonders if this type of practice, backed by centuries of tradition, and the words of modern specialists in religious law, are consistent with the teachings of the Prophet Muhammad, the basis of the religion.

Magdalena Cebula

Rituelle Tierschlachtung in der islamischen Kultur Von der Tradition zur Modernität

Zusammenfassung

Der Islam ist eine Religion, die für das Wohl der Tiere von Anfang an Interesse hat. Der Beitrag ist hauptsächlich der rituellen Tierschlachtung in der gegenwärtigen muslimischen Kultur gewidmet. Zuerst nennt die Verfasserin die Prinzipien auf denen die aus Koran und Sunna folgende Achtung vor Tieren beruht. Danach geht sie auf das Problem der Schlachtung *dhabihah* ein, indem sie deren Rechtmäßigkeit und ethische Kontroversen, die sie in vielen Ländern im 21. Jahrhundert auslöst, untersucht. Die rituelle Tierschlachtung ist ein strittiges Problem und das nicht nur wegen des Leidens der Tiere, die ohne Betäubung getötet werden, sondern auch wegen der oft ungenügenden hygienischen Umstände der Schlachtung, die auch für den Menschen gefährlich sein können. Zum Abschluss überlegt die Verfasserin, ob solche Praktiken, die als Tradition gepflegt und von zahlreichen zeitgenössischen Spezialisten auf dem Gebiet des Religionsrechtes gefördert sind, mit Mohammeds Lehre wirklich übereinstimmen.